

Programy a algoritmy pracující s čísly

IB111 Úvod do programování skrze Python

2012

O přednášce

- některé detaily o práci s čísly v Pythonu
- ukázky jednoduchých algoritmů
- ukázky programů, ilustrace základních konstrukcí

Číselné typy

- `int` – celá čísla
- `float`
 - čísla s plovoucí desetinnou čárkou
 - reprezentace: báze, exponent
 - nepřesnosti, zaokrouhlování

Číselné typy – poznámky

- dělení: rozdíl $3/2$ a $3/2.0$
- „nafukování“ typu `int`: rozdíl C (a většina dalších jazyků)
- přetypování: `int(x)`, `float(x)`

Pokročilejší operace s čísly

Některé operace v knihovně `math` (použití knihovny: `import math`)

- zaokrouhlování: `round`, `math.ceil`, `math.floor`
- absolutní hodnota: `abs`
- `math.exp`, `math.log`, `math.sqrt`
- goniometrické funkce: `math.sin`, `math.cos`, ...
- konstanty: `math.pi`, `math.e`

Ciferný součet

- vstup: číslo x
- výstup: ciferný součet čísla x
- příklady:
 - $8 \rightarrow 8$
 - $15 \rightarrow 6$
 - $297 \rightarrow 18$
 - $11211 \rightarrow 6$

Ciferný součet: základní princip

opakovaně provádíme:

- dělení 10 se zbytkem – hodnota poslední cifry
- celočíselné dělení – „okrajování“ čísla

Ciferný součet – ukázka nevhodného programu

```
if n % 10 == 0:
    f = 0 + f
elif n % 10 == 1:
    f = 1 + f
elif n % 10 == 2:
    f = 2 + f
elif n % 10 == 3:
    f = 3 + f
elif n % 10 == 4:
    f = 4 + f
...
```


Ciferný součet – řešení

```
def ciferny_soucet(n):  
    soucet = 0  
    while n > 0:  
        soucet += n % 10  
        n = n / 10  
    return soucet
```

Collatzova posloupnost

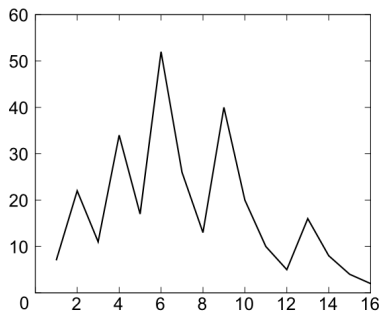
- vezmi přirozené číslo:
 - pokud je sudé, vyděl jej dvěma
 - pokud je liché, vynásob jej třemi a přičti jedničku
- tento postup opakuj, dokud nedostaneš číslo jedna

Collatzova posloupnost: výpis

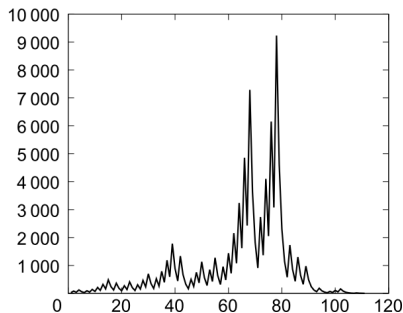
```
def collatz_vypis(n):  
    while n != 1:  
        print n,  
        if n % 2 == 0:  
            n = n / 2  
        else:  
            n = 3*n + 1  
    print 1
```

Collatzova posloupnost: příklady graficky

začínající číslem 7

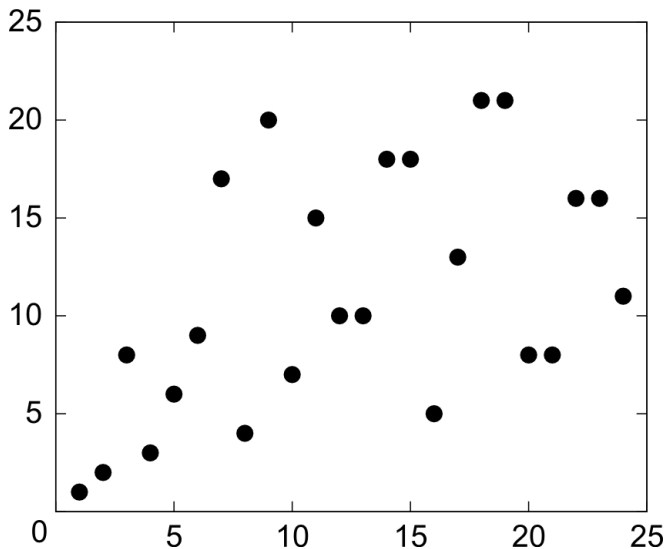
začínající číslem 27

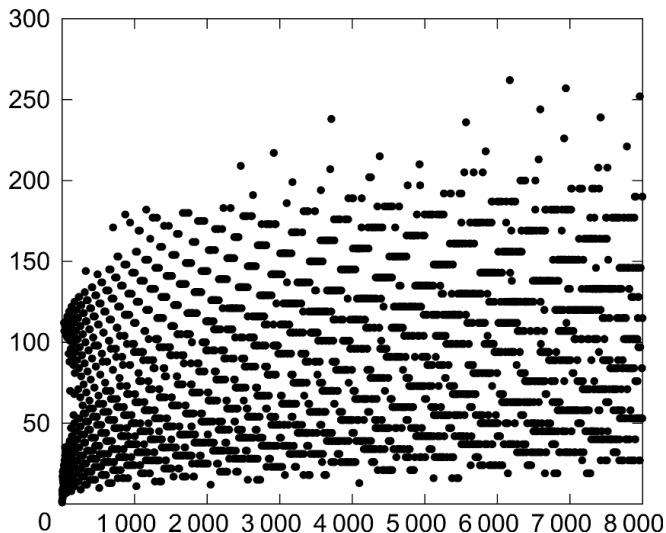
Collatzova posloupnost: počet kroků

```
def collatz_kroky(n):  
    kroku = 1  
    while n != 1:  
        if n % 2:  
            n = 3*n + 1  
        else:  
            n = n / 2  
        kroku += 1  
    return kroku  
  
for i in range(1, 100):  
    print i, collatz_kroky(i)
```

Collatzova posloupnost: počty kroků I

Collatzova posloupnost: počty kroků II

Collatzova hypotéza

- platí, že pro každé počáteční číslo n , narazí posloupnost na číslo 1?
- experimentálně ověřeno pro velká n ($\sim 10^{18}$)
- důkaz není znám

Collatzova posloupnost: experimenty

- upravte uvedenou funkci, aby nepočítala počet kroků, ale maximální číslo, které v průběhu výpočtu posloupnosti „potkáme“
- vykreslete graf těchto maximálních čísel

Příklad: Hádanka hlavy a nohy

Farmář chová prasata a slepice. Celkem je na dvoře 20 hlav a 56 noh. Kolik má slepic a kolik prasat?

- jak vyřešit pro konkrétní zadání?
- jak vyřešit pro obecné zadání (H hlav a N noh)?
- co když farmář chová ještě osminohé pavouky?

Hlavy, nohy: řešení

dva možné přístupy:

- 1 „inteligentně“: řešení systému lineárních rovnic
- 2 „hrubou silou“:
 - „vyzkoušej všechny možnosti“
 - cyklus přes všechny možné počty prasat

Hlavy, nohy: program

```
def hledej_reseni(hlavy, nohy):  
    for prasata in range(0, hlavy+1):  
        slepice = hlavy - prasata  
        if prasata * 4 + slepice * 2 == nohy:  
            print "prasata =", prasata, \  
                  "slepice =", slepice
```

Jak bych musel program změnit, kdybych řešil úlohu i s pavouky?

Největší společný dělitel

- vstup: přirozená čísla a, b
- výstup: největší společný dělitel a, b
- příklad: 180, 504

Jak na to?

Naivní algoritmus I

- projít všechny čísla od 1 do $\min(a, b)$
- pro každé vyzkoušet, zda dělí a i b
- vzít největší

Naivní algoritmus II

- „školní“ algoritmus
- najít všechny dělitele čísel a, b
- projít dělitele, vybrat společné, vynásobit
- příklad:
 - $180 = 2^2 \cdot 3^2 \cdot 5$
 - $504 = 2^3 \cdot 3^2 \cdot 7$
 - $NSD = 2^2 \cdot 3^2 = 36$

Euklidův algoritmus: základ

základní myšlenka: pokud $a > b$, pak:

$$NSD(a, b) = NSD(a - b, b)$$

příklad:

<i>krok</i>	<i>a</i>	<i>b</i>
1	504	180
2	324	180
3	180	144
4	144	36
5	108	36
6	72	36
7	36	36
8	36	0

Operace modulo

- modulo = zbytek po dělení
- příklady:
 - $13 \bmod 5 = 3$
 - $28 \bmod 4 = 0$
 - $14 \bmod 3 = 2$
 - $18 \bmod 7 = ??$
 - $29 \bmod 13 = ??$

Euklidův algoritmus: vylepšení

vylepšená základní myšlenka: pokud $a > b$, pak:

$$NSD(a, b) = NSD(a \bmod b, b)$$

<i>krok</i>	<i>a</i>	<i>b</i>
1	504	180
2	180	144
3	144	36
4	36	0

Euklidův algoritmus: pseudokód

varianta s odčítáním, bez rekurze

```
def nsd(a,b):  
    if a == 0:  
        return b  
    while b != 0:  
        if a > b:  
            a = a - b  
        else:  
            b = b - a  
    return a
```

Euklidův algoritmus: pseudokód

modulo varianta, rekurzivně

```
def nsd(a,b):  
    if b == 0:  
        return a  
    else:  
        return nsd(b, a % b)
```

Příklady

- 160, 75
- 57, 33

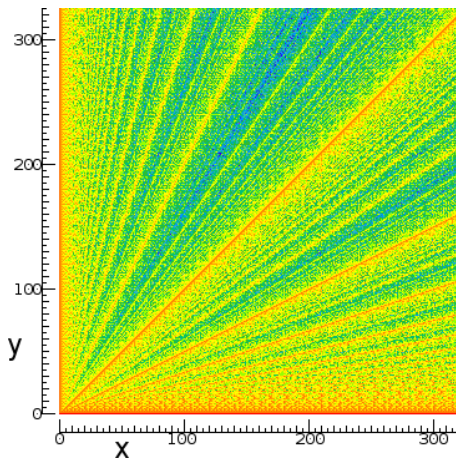
Příklad I – řešení

<i>krok</i>	<i>a</i>	<i>b</i>
1	160	75
2	75	10
3	10	5
4	5	0

Efektivita algoritmů

- proč byly první dva algoritmy označeny jako „naivní“?
- časová náročnost algoritmu:
 - naivní: exponenciální vůči počtu cifer
 - Euklidův: lineární vůči počtu cifer
- různé algoritmy se mohou **výrazně** lišit svou efektivností
- často rozdíl použitelné vs nepoužitelné
- více později (a v dalších předmětech)

Euklidův algoritmus – vizualizace

http://en.wikipedia.org/wiki/Euclidean_algorithm

Výpočet odmocniny

- vstup: číslo x
- výstup: přibližná hodnota \sqrt{x}

Jak na to?

Výpočet odmocniny

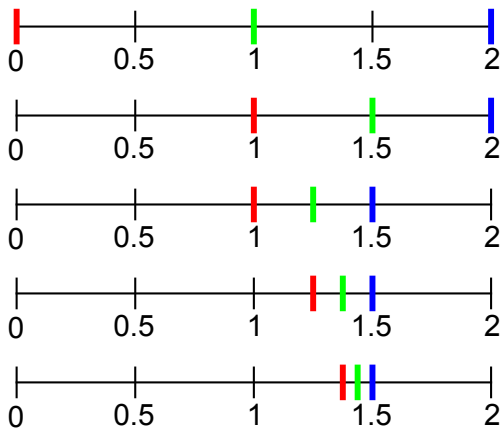
- vstup: číslo x
- výstup: přibližná hodnota \sqrt{x}

Jak na to?

Mnoho metod, ukázka jedné z nich (rozhodně ne nejvíce efektivní)

Výpočet odmocniny: binární půlení

spodní odhad střed horní odhad

Výpočet odmocniny: binární půlení

```
def odmocnina(x, presnost = 0.01):  
    horni_odhad = x  
    spodni_odhad = 0  
    stred = (horni_odhad + spodni_odhad) / 2.0  
    while abs(stred**2 - x) > presnost:  
        if stred**2 > x:  
            horni_odhad = stred  
        if stred**2 < x:  
            spodni_odhad = stred  
        stred = (horni_odhad + spodni_odhad) / 2.0  
    return stred
```

Náhodná čísla

- přesněji: *pseudo-náhodná* čísla
- opravdová náhodná čísla: <http://www.random.org/>
- bohaté využití v programování: výpočty, simulace, hry, ...
- Python – knihovna random
 - `random.random()` – float od 0 do 1
 - `random.randint(a,b)` – celé číslo mezi a, b
 - mnoho dalších funkcí

Náhodná čísla: průměr vzorku

Vygenerujeme soubor náhodných čísel a vypočítáme průměrnou hodnotu:

```
def prumer_nahodnych(kolik, maximum = 100):  
    soucet = 0.0  
    for i in range(kolik):  
        soucet += random.randint(0, maximum)  
    return soucet / kolik
```

Jakou očekáváme hodnotu na výstupu? Jak velký bude rozptyl hodnot? (Názorná ukázka *centrální limitní věty*)

Výpočet π

- $\pi = 3.14159265359\dots$
- Ale jak se na to přišlo?
- Jak vypočítat π ?

Příklady naivních metod:

- Gregoryho-Leibnizova řada (součet je π):

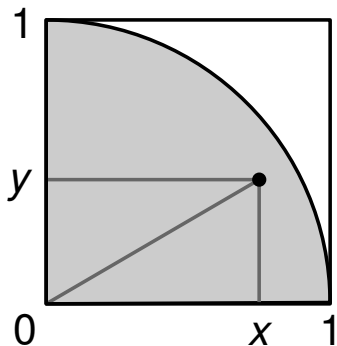
$$4 \cdot \sum_{k=0}^{\infty} \frac{(-1)^k}{2k+1} = \frac{4}{1} - \frac{4}{3} + \frac{4}{5} - \frac{4}{7} + \frac{4}{9} - \dots$$

- Monte Carlo metoda – házení šipek do čtvrtedisku

Výpočet π – Gregory-Leibniz

```
def gregory_leibniz(n):  
    soucet = 0.0  
    znamenko = 1.0  
    for k in range(1,n+1):  
        soucet += znamenko/(2*k-1)  
        znamenko *= -1  
    return 4*soucet
```

Výpočet π – Monte Carlo

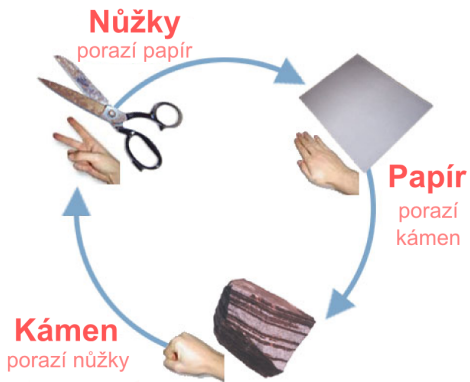

- obsah čtvrtedisku: $\pi/4$
- obsah čtverce: 1

Výpočet π – Monte Carlo

```
def monte_carlo_kruh(pocet_pokusu):  
    zasahy = 0  
    for k in range(pocet_pokusu):  
        x = random.random()  
        y = random.random()  
        if x*x + y*y < 1:  
            zasahy += 1  
    return 4.0 * zasahy / pocet_pokusu
```

Kámen, nůžky, papír

http://cs.wikipedia.org/wiki/Kámen,_nůžky,_papír

KNP: strategie

```
def strategie_rovnomerna():  
    r = random.randint(1,3)  
    if r == 1:  
        return "K"  
    elif r == 2:  
        return "N"  
    else:  
        return "P"
```

```
def strategie_kamen():  
    return "K"
```

KNP: vyhodnocení tahu

```
def vyhodnot(tah1, tah2):  
    if tah1 == tah2:  
        return 0  
    if tah1 == "K" and tah2 == "N" or \  
        tah1 == "N" and tah2 == "P" or \  
        tah1 == "P" and tah2 == "K":  
        return 1  
    return -1
```

KNP: sehrání západu

```
def knp_hra(pocet_kol):  
    body = 0  
    for i in range(1, pocet_kol+1):  
        print "Kolo ", i  
        tah1 = strategie_rovnomerna()  
        tah2 = strategie_rovnomerna()  
        print "Tahy hracu:", tah1, tah2  
        body += vyhodnot(tah1, tah2)  
        print "Body hrace 1:", body
```

KNP: obecnější strategie

```
def strategie(vahaK, vahaN, vahaP):  
    r = random.randint(1, vahaK + vahaN + vahaP)  
    if r <= vahaK:  
        return "K"  
    elif r <= vahaK + vahaN:  
        return "N"  
    else:  
        return "P"
```


KNP: rozšiřující náměty

- turnaj různých strategií
- strategie pracující s historií
 - kopírování posledního tahu soupeře
 - analýza historie soupeře (hraje vždy kámen? → hraj papír)
- rozšíření na více symbolů (Kámen, nůžky, papír, ještěř, Spock)

Další příklady

- výpočet nejmenšího společného násobku
- lze zapsat n jako součet druhých mocnin?
- další metody aproximace π
- aproximativní výpočet kořenů polynomu $x^3 - 3x^2 + 1$
- náhodnostní simulace zápasu ve volejbale, tenisu, ...

- operace s čísly detailněji (typy, funkce, náhoda, ...)
- ukázky algoritmů
- ukázky programů